

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРОГРАМА ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ

для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр»

спеціальності 053 «Психологія»

освітньо-професійної програми «Практична психологія»

Київ – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО
протоколом засідання
Вченої ради психолого-
педагогічного факультету
від 20.11.2024 р. №4

ПРОГРАМА ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійна програма «Практична психологія»
Спеціальність 053 «Практична психологія»

м. Київ, 2024

Програма підсумкової атестації

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр», освітньо-професійної програми 053 «Практична психологія»

Розробники:

Владислав ШАХОВ - кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології, гарант ОП Психологія

Олена БЛАШКОВА – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології.

Програма підсумкової атестації обговорена та схвалена на засіданні кафедри практичної психології,

протокол від 20.11.2024 р. № 4

Кафедра практичної психології, 2024 рік
МДУ, 2024 рік

Зміст

1. Пояснювальна записка.....	5
2. Перелік програмних питань з дисциплін.....	9
3. Критерії оцінювання відповідей здобувачів вищої освіти.....	24
4. Список літератури.....	27

Пояснювальна записка

Атестаційний екзамен з психології є важливим етапом перевірки та оцінки ступеня підготовки у вузі молодого фахівця та становить особливу комплексну форму контролю, що у найбільш повному і чіткому вигляді характеризує досягнутий освітній рівень здобувача.

Програма атестаційного екзамену побудована у відповідності до вимог обов'язкового мінімуму змісту та рівня підготовки спеціаліста за спеціальністю «Психологія» державних освітніх стандартів вищої освіти в Україні.

Мета: перевірка набутих знань здобувачами вищої освіти з теоретичних основ психології, перевірка рівня засвоєних знань з урахуванням різноманітних форм, засобів, методів і прийомів роботи практичного психолога, перевірка освічених, творчо мислячих спеціалістів, здатних до аналізу та прогнозування психологічних проблем які оволоділи методикою проведення психологічних досліджень, сформованою психологічною культурою та фаховими компетентностями.

Завдання:

- перевірити системність основних теоретичних понять, категорій із загальної психології, соціальної психології, основ психологічного консультування та основ клінічної та патопсихології;

- виявити рівень засвоєння базових знань із загальної психології, соціальної психології, основ психологічного консультування та основ клінічної та патопсихології;

- виявити рівень оволодіння специфікою психологічних закономірностей поведінки і діяльності особистості та формування професійно важливих рис спеціаліста.

Здобувач вищої освіти має знати:

- вимоги основних державних освітніх документів щодо підвищення ефективності освітнього процесу;

- основні етапи розвитку та становлення психології;

- специфіку структури загальної психології, соціальної психології, основ психологічного консультування та основ клінічної та патопсихології;

- системи проблем і завдань психології;

- суть та значення основних понять загальної і соціальної психології та місце етичного кодексу у професійній діяльності психолога;

- своєчасне виявлення труднощів, проблем та умов індивідуального розвитку особистості, корекцію міжособистісних відносин усіх учасників педагогічного процесу, профілактики відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці;

- форми та методи професійної підготовки в галузі практичної психології тощо.

Здобувач вищої освіти має вміти:

- визначати предмет і завдання психології;
- застосовувати специфічні методи та прийоми впливу на поведінку людини;
- проводити соціальне та психологічно-педагогічне обстеження всіх учасників освітнього процесу, моніторинг змісту та умов індивідуального розвитку дітей та підлітків, визначати причини, що викликають труднощі у розвитку та навчанні;
- аналізувати психологічні аспекти відхилень у розвитку особистості, виникнення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках, та запобігання створення конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі;
- здійснювати психологічні заходи для усунення відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо;
- створювати позитивний психологічний мікроклімат в міжособистісних стосунках з дітьми та їх батьками, та міжгрупових взаєминах;
- володіти засобами самоосвіти тощо.

Після складання державного екзамену з психології здобувачі набувають наступні компетентності:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні:

ЗК-1 Здатність застосовувати новітні технології та інновації у професійній діяльності.

ЗК-2 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-3 Здатність здійснювати комунікаційну діяльність, застосовувати навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК-4 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-5 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК-6 Здатність приймати обґрунтовані фахові рішення, адаптуватися до нестандартних ситуацій професійної діяльності.

ЗК-7 Здатність генерувати нові ідеї (креативність) для розв'язання завдань професійної діяльності та реалізовувати їх.

ЗК-8 Здатність використовувати навички міжособистісної взаємодії, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК-9 Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

ЗК-10 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного)

суспільства й необхідність його сталого розвитку; спілкуватись державною мовою у професійній діяльності, протидіяти її дискримінації; діяти соціально відповідально та свідомо; цінувати і поважати різноманітність та мультикультурність.

ЗК-11 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Професійні:

СК-1 Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК-2 Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК-3 Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК-4 Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

СК-5 Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій

СК-6 Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження

СК-7 Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

СК-8 Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову)

СК-9 Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну допомогу відповідно до запиту

СК-10 Здатність дотримуватися норм професійної етики

СК-11 Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

СК-12 Здатність до психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах інклюзії

СК-13 Здатність до соціально-психологічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами

СК-14 Здатність до надання психологічної допомоги особистості, що опинилася в складних життєвих обставинах та в ситуації невизначеності

СК-15 Здатність опановувати власні психоемоційні стани, використовувати внутрішній адаптаційний потенціал, усвідомлювати та підсилювати власні індивідуальні ресурси.

Відповідь здобувача-випускника на питання екзаменаційного білета є підтвердженням або в тій чи іншій мірі може бути коригуючою у визначенні кінцевої оцінки успішності оволодіння ним фаховими дисциплінами.

Програма екзамену з психології містить **чотири блоки** теоретико-практичних питань з навчальних дисциплін:

«Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Основи психологічного консультування» та «Основи клінічної та патопсихології».

Перший блок питань охоплює теми з основ нормативного курсу *загальної психології*. Знання змісту цих тем надає змогу здобувачам розкрити загальні питання психології, закономірності психічних процесів, психічної діяльності, емоційно-вольової сфери особистості, її індивідуальні особливості, питання психології особистості та спілкування.

Другий блок питань охоплює теми з *соціальної психології*. Знання змісту соціальної психології сприяє формуванню та розвитку у здобувачів соціально-психологічного мислення, здатності робити психологічний аналіз складних ситуацій взаємодії «особистість-суспільство», «особистість-соціальна група», «особистість-особистість» та застосовувати соціально-психологічні знання у практичних сферах своєї діяльності.

Третій блок питань *основ психологічного консультування* спрямовано на поглиблення, конкретизацію, систематизацію та презентацію здобувачами набутих знань, вмінь та навичок, а саме: консультативно-методична допомога всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання й розвитку дітей і підлітків, організація консультативного процесу з різних напрямків індивідуальної роботи в сім'ї, психологічно-педагогічне обстеження всіх учасників освітнього процесу, визначення причин, що утруднюють розвиток та навчання, систематична робота щодо профілактики виникнення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках та запобігання створенню конфліктних ситуацій у освітньому процесі тощо.

Четвертий блок охоплює *основи клінічної та патопсихології* – стосується проблем дослідження системи знань щодо структури нервово-психічних і соматичних порушень, що спирається на усвідомлення теоретико-методологічних засад їх виникнення й хворобливого розвитку; формування професійних уявлень щодо закономірностей порушення й розпаду психічної діяльності індивіда в співставленні з нормою; створення уявлень щодо специфіки психологічної корекції, компенсації та профілактики виникнення нервово-психічних та соматичних розладів в структурі медико-психологічної допомоги; розвиток професійних вмінь щодо використання науково обґрунтованих методів відновлення порушень психічних функцій шляхом використання раціональних прийомів компенсації та корекції дефекту.

Питання I блоку програми (загальної психології):

1. Предмет, завдання та методи загальної психології.
2. Основні підходи в психології: біхевіоризм, психоаналіз, когнітивна, гуманістична, гештальт-психологія.
3. Психіка та свідомість: співвідношення, структура, основні функції.
4. Взаємозв'язок біологічного та соціального в розвитку психіки.
5. Відчуття і сприйняття: види, механізми, закономірності.
6. Увага: основні характеристики, види, механізми регуляції.
7. Пам'ять: види, механізми запам'ятовування, закономірності забування.
8. Мислення: види, основні операції, логічне та інтуїтивне мислення.
9. Уява: види, функції, механізми творчого процесу.
10. Емоції та почуття: основні теорії емоцій, функції, види.
11. Стрес, його стадії та психологічні механізми подолання.
12. Мотивація та потреби: основні теорії (З. Фройд, А. Маслоу, К. Левін).
13. Діяльність як основний фактор розвитку особистості.
14. Темперамент і характер: основні типології, вплив на поведінку.
15. Самооцінка та механізми саморегуляції особистості.
16. Спілкування: структура, види, основні комунікативні бар'єри.
17. Соціальна перцепція та міжособистісне сприйняття.
18. Соціалізація особистості: основні етапи та фактори.
19. Розвиток психіки: основні закономірності та стадії розвитку за Ж. Піаже, Е. Еріксон
20. Основи психологічного дослідження: експериментальні, тестові та спостережні методи.

Практичний блок:

Ситуація 1. Після яскраво освітленої вулиці, де світло від ліхтарів, вітрин та фар автомобілів створювало насичене зорове навантаження, людина заходить до знайомого приміщення – це її власна кімната. Вона вимкнула основне світло ще зранку, забувши про це. У кімнаті напівтемрява: жалюзі напівопущені, лампа не горить, а зовні вже сутеніє. У перші секунди – темрява видається суцільною. Вона спиняється на порозі, відчуває невпевненість у рухах: *«Де стілець? Де ліжко? Я ж точно знаю, де все стоїть...»* Очі розгублено шукають знайомі контури, але зображення – розмите, нечітке. Проте минає кілька хвилин, і ситуація змінюється. Поступово в полі зору починають вирізнятися форми та обриси предметів. *Запитання:* Яке психологічне явище демонструє цей приклад?

Ситуація 2. Після насичених пар студент вирішив трохи прогулятися містом. Його маршрут випадково пролягав повз стару музичну школу, де він колись навчався. Він не звертає особливої уваги на будівлю – у голові свої думки: планує, як підготуватися до сесії, що приготувати на вечерю, кому подзвонити ввечері. І раптом... У повітрі – знайомий аромат. Запах парфумів – легкий, ледь вловимий, але дуже знайомий. Це ті самі парфуми, якими користувалась його перша вчителька музики. Без жодного зусилля – ніби з глибини

підсвідомості – в його голові раптово звучить мелодія старої пісні, яку вони разом вивчали на фортепіано ще кілька років тому. Мелодія ніби виникла сама – без наміру згадувати, без зусиль. Її звучання чітке, як наяву. Разом із мелодією в його уяві оживає весь спогад: клас, запах дерев'яного лаку на підлозі, звук струн, обличчя викладачки, її голос. *Запитання:* Який тип пам'яті проявився в ситуації: довільна чи мимовільна? Чому? Що стало «пусковим механізмом» для пригадування?

Ситуація 3. На уроці історії п'ятикласник Олег уважно слухає вчителя, який захоплено розповідає про битву під Грюнвальдом. Учитель не просто переказує дати й імена – він створює яскраву словесну картину, детально описуючи поле бою, розташування військ, хоругви, обладунки, звуки мечів і гарчання коней. У голові Олега оживає яскравий образ: він бачить вершників у броні, чує брязкіт металу, відчуває запал бою. Йому здається, ніби він сам знаходиться серед подій, як свідок або учасник. Хоча він ніколи не був на справжньому полі бою, йому вдалося уявити цю сцену завдяки розповіді вчителя й знанням з підручника. *Запитання:* Який тип уяви виявлено в цій ситуації – репродуктивна чи творча? Які психічні процеси, крім уяви, задіяні під час створення уявного образу?

Ситуація 4. Понеділок, третя пара. Студенти сидять у лекційній аудиторії, де проходить заняття з дисципліни «Загальна психологія». Викладач розповідає складну, насичену термінами тему – «Функції психіки та її властивості». Темп лекції швидкий, адже матеріалу багато, а часу – обмаль. Усі уважно занотовують. Раптом із сусіднього кабінету чується гучний стукіт і сміх – інша група тільки закінчила презентацію. Потім лунає відкриття й зачинення дверей, голоси в коридорі, гучні розмови студентів. Дехто в аудиторії відволікається: піднімає голову, повертається в бік шуму, припиняє писати, починає перешіптуватися з сусідами. Але студентка Марина продовжує зосереджено слухати викладача. Вона не повертає голови, не реагує на зовнішні подразники, не перериває конспектування. Її погляд зосереджений на лекторі, її рука продовжує писати, мозок – обробляти почуту інформацію. *Запитання:* Які властивості уваги проявляються у поведінці Марини? Чому деякі студенти відволіклися, а інші – зберегли концентрацію?

Ситуація 5. Уявімо водія на ім'я Сергій, який їде містом на власному авто в час пік. Він поспішає на важливу зустріч і одночасно намагається не порушити правил дорожнього руху. Дорога складна: багато поворотів, розв'язок, пішоходів, дорожніх знаків.

Водночас він уважно слухає навігатор, що повідомляє: «За 200 метрів – поверніть праворуч». Сергій однією рукою керує, іншою вмикає поворот, переводить погляд з дзеркала на дорогу та періодично контролює показники спідометра, щоб не перевищити швидкість у зоні камери фіксації. *Запитання:* Яке психологічне явище ілюструє ця ситуація – концентрація чи розподіл уваги? Чи можливо одночасно повноцінно зосереджуватись на трьох і більше завданнях?

Ситуація 6. Катерина – студентка першого курсу, з дитинства захоплюється театром і кіномистецтвом. Її улюблений актор – знаний український митець, ролі якого вона знову й знову переглядає в серіалах та фільмах. Для неї він – уособлення таланту, харизми, справжньої акторської майстерності. Одного дня вона дізнається, що цей актор завітає з творчою зустріччю до їхнього університету. Катерина приходить до актової зали заздалегідь, хвилюється, переживає приємне передчуття. У цю мить у Катерини виникає сильне емоційне збудження: її обличчя розпливається в усмішці, серце б'ється частіше, долоні трохи пітніють. Вона відчуває захоплення, радість, навіть трепет. Катерина повністю зосереджена, її емоції значно підвищені, вона тимчасово навіть не чує фонових звуків у залі – настільки її охопила внутрішні переживання. *Запитання:* Яку емоцію проявила Катерина? Чим емоція відрізняється від афекту або настрою?

Ситуація 7. Влад – студент спортивного факультету, професійно займається легкою атлетикою. До змагань залишилося два тижні. Він чітко розуміє: щоденне тренування – ключ до результату, адже конкуренція висока, а нормативи суворі. Проте Влад приймає інше рішення. Він нагадує собі: «Це мій шлях. Я сам вибрав цей ритм. Я сильніший за біль». Він усвідомлено долає втому, одягає спортивну форму та йде на стадіон. Тренування триває, і

хоч рухи даються важче, він не припиняє зусиль, виконує кожну вправу до кінця, працює на межі можливостей. Після заняття він відчуває не лише втому, а й моральне задоволення – «Я впорався. Я не здався». Цей внутрішній досвід посилює впевненість у собі та витривалість. *Запитання:* Чим вольова дія відрізняється від звичайної автоматизованої дії? Які перешкоди долав Влад – зовнішні чи внутрішні? Яка роль мотивації в підтримці вольового зусилля?

Ситуація 8. У закладі дошкільної освіти педагог помічає цікаву особливість у одного з вихованців – п'ятирічного хлопчика на ім'я Лев. Під час музичних занять Лев без труднощів відтворює мелодії на іграшковому піаніно, які щойно почув. Його пальці інтуїтивно знаходять потрібні клавіші, він без попереднього навчання точно відтворює ритм, а іноді – навіть імпровізує, придумуючи свої коротенькі мелодії. На відміну від інших дітей, які потребують тривалих повторень, інструкцій і допомоги дорослого, Лев діє спонтанно і вільно. Він швидко запам'ятовує музичні фрази, розрізняє звучання нот, сам виявляє бажання сісти за інструмент. Коли вихователька ставить йому запитання: – «А хто тебе навчив грати?» Він щиро відповідає: – «Ніхто. Я просто чую, як воно має звучати». Це викликає здивування у педагогів. Вони запрошують музичного керівника, який переконується: хлопчик має яскраво виражені музичні здібності – зокрема, абсолютний слух, музичну пам'ять, емоційно-інтонаційне чуття. При цьому жодного системного музичного навчання дитина не проходила, і в родині немає музикантів. *Запитання:* Які саме здібності проявились у дитини? Чим вони відрізняються від знань і вмінь? Чи можна вважати цього хлопчика обдарованим? Чому?

Предмет та завдання загальної психології. Напрямки розвитку сучасної загальної психології. Взаємовідношення загальної психології з іншими науками. Етимологія слова «психологія». Механізми психіки людини. Психічне відображення. Проектування. Опредметнення. Техніка і свідомість. Єдність і розбіжності психічних процесів, властивостей і станів. Психологія в системі наук. Міждисциплінарні зв'язки та характеристика основних галузей психології.

Суспільні та наукові передумови виділення загальної психології в самостійну науку. Експериментальний етап у розвитку загальної психології. Формування психологічних знань у Стародавньому світі. Трактати «Про душу», «Про виникнення тварин» давньогрецького філософа Аристотеля. Соціально-економічні перетворення і розвиток природних наук в XVII ст. Вчення про асоціацію як закономірний зв'язок психічних явищ (Р. Декарт, Т. Гоббс), про афекти (Б. Спіноза), про апперцепцію і несвідоме (Г.В. Лейбніц), про походження знання з індивідуального чуттєвого досвіду (Дж. Локк).

Викладання психології в братських школах України та у Києво-Могилянській академії. Внесок у розвиток психології Г. Сковороди. Ідеї Г. Сковороди «Серце джерело життя людини». Погляди П. Юркевича. Праці про детермінізм у психології професора Київського університету О. Новицького та професора Харківського університету Ф. Зеленогорського. Вчення про ноосферу В. Вернадського.

Експериментальні дослідження з загальної психології: чуттєве пізнання, увага, пам'ять (П. Зінченко, Г. Середа, С. Бочарова); мислення та мовлення (Г. Костюк, О. Раєвський, Б. Бех, І. Синиця, Л. Проколієнко, Б. Іллю, Н. Чепелєва); сприймання (Д. Елькін, Т. Козіна); уявлення, почуття, воля (В. Котило, О. Авраменко Л. Балацька, О. Кульчицька), психологія особистості (Л. Марісова,

М. Рейнвальд), розвиток і навчання школяра (С. Максименко, В. Демиденко, Ю. Швалб та ін.); удосконалення виховного процесу (М. Боришевський та ін.).

Основні напрямки біхевіоризму – Дж.Б. Уотсон і Е. Торндайк. Напрямок в американській психології, який виник в 30-ті роки ХХ ст.

Генетична психологія. Дослідження Г.Костюка та ідеї загальної генетичної психології С.Максименко.

Вивчення психіки з точки зору цілісних структур гештальтів, німецьких психологів (Вертгеймер, Келлер, Коффка, К. Левін). Вивчення структури свідомості. Психоаналітичний напрям З. Фрейда у психології.

Гуманістичний напрямок психології А. Маслоу. Теорія психічної установки Д.М. Узнадзе.

Методологічні основи соціально-психологічного дослідження. Основні вимоги до методів психології. Проблема співвідношення теоретичних та емпіричних підходів. Специфіка експерименту в психології. Основні типи експерименту. Лабораторний та природний психологічний експеримент. Експериментально-генетичний метод. Застосування експериментально-генетичного методу психологічного дослідження. Специфіка методів психології: опитування, узагальнення незалежних характеристик, самооцінювання.

Характеристика психологічних тестів. Кількісний і якісний аналіз психічних факторів.

Формування і розвиток психічного відображення світу у тварин. Характеристика стадії елементарної та перцептивної психіки тварин.

Дослідження Е. Торндайка та Б. Скіннера про основні наслідки поведінки. Інтелектуальна поведінка тварин. Розвиток психіки у філогенезі.

Характеристика нижчого та вищого рівня свідомості. Стан фізичного і розумового відпочинку. Зв'язок сновидінь зі станом здоров'я особи. Види снів. Передумови виникнення свідомості. Історичний розвиток людської свідомості.

Загальна характеристика відчуттів. Якість відчуттів. Дослідження Г. Фехнера порога чутливості. Характеристика класифікації відчуттів. Вчення про вищу нервову діяльність, про науково-природничі підвалини відчуттів.

Характеристика різновидів відчуттів. Психічний процес відображення людиною предметів і явищ у цілому. Принципи організації сприймання. Характеристика законів сприймання. Внесок гештальтпсихологів у вивчення сприймань. Вплив аперцепції та мотивації на сприймання. Характеристика видів сприймань.

Природа мислення. Мислення і мозок. Розумові дії і розумові операції. Індивідуальні особливості мислення. Характеристика різновидів мислення. Форми мислення. Процес розуміння. Процес розв'язання завдань. Розв'язання завдання може перетворюватися на творчий процес вищої нервової діяльності. Вчення про утворення тимчасових нервових зв'язків. Характеристика різновидів пам'яті. Пам'ять і мозок. Дослідження Б. Міллера, С. Коркіна, Г. Тойбер.

Запам'ятовування та його різновиди. Відтворення та його різновиди. Забування та його причини. Індивідуальні особливості пам'яті.

Характеристика уваги. Вчення Гербарна, В. Вундта, Е. Тітченера про внутрішню суб'єктивну сторону уваги. Ідеї про орієнтувально-рефлекторну діяльність організму. Фізіологічні основи уваги. Різновиди і форми уваги. Характеристика властивостей уваги.

Природа уяви. Зв'язок уяви з об'єктивною дійсністю. Уява і органічні процеси. Процес створення образів уяви. Характеристика різновидів уяви. Прийоми творчої уяви. Мрія як особливий вид творчої уяви. Уява й особистість.

Поняття про мову та мовлення. Мозок і мовлення. Функції мовлення. Фізіологічні механізми мовленнєвої діяльності. Характеристика різновидів мовлення. Психоаналітичне тлумачення мовлення (Дж. Лакан, Ж.Делез, Ю. Кристева та ін.) Індивідуальні особливості мовлення.

Теорії емоцій. Емоції тварин та людини. Прості та складні емоції. Вираження емоцій. Роль невербальних емоцій. Емоції і мозок. Емоції і стать. Характеристика почуттів. Фізіологічні основи емоцій і почуттів. Вияв емоцій і почуттів. Види почуттів. Емоційні стани. Особливості емоцій. Характеристика вищих почуттів.

Характеристика волі. Детерміністичне розуміння волі. Довільні дії та їх особливості. Фізіологічні основи волі. Мимовільні дії. Аналіз складної вольової діяльності. Головні якості волі. Слабка воля, причини цього і шлях подолання.

Поняття про особистість та її структуру. Індивідуальність. Біологічна підструктура. Активність особистості та її джерела. Розвиток і виховання особистості. Біогенетична концепція розвитку. Соціогенетична концепція розвитку. Теорія особистості К.Г. Юнга.

Порівняльна характеристика основних теорій особистості. Мотиваційні регулятори життєвого шляху людини.

Характеристика діяльності. Дослідження феномена діяльності. Активність. Дія. Рух. Фізичні та інтелектуальні дії.

Характеристика знань, умінь, навичок та звичок. Різновиди діяльності. Мета і мотиви діяльності. Структура діяльності. Способи діяльності, процес їх опанування. Перенесення та інтерференція дій.

Поняття про здібності. Фактори розвитку здібної особистості. Структура здібностей. Відмінності в здібностях та їхня природа. Характеристика рівнів здібностей.

Характеристика характеру. Характер і воля. Вольові риси характеру. Структура характеру. Головні риси типового характеру. Природа характеру. Формування характеру. Тип характеру. Акцентуації характеру, характеристика акцентуацій характеру. Особливості характеру українця. Характер і виховання.

Поняття про темперамент. Типи вищої нервової діяльності. Вчення про темперамент Гіппократа. Сила нервових процесів. Рухливість нервових процесів. Врівноваженість нервових процесів. Гуморальна теорія І. Канта про

темперамент. Погляди Е. Кречмера на залежність психічної будови особистості від будови (конституції) тіла. Характеристика типів темпераменту. Головні властивості темпераменту. Фізіологічні основи темпераменту. Вплив темпераменту на діяльність людини.

Поняття мотиву та мотивації. Диспозиційні та ситуаційні детермінанти поведінки. Поняття про мотивацію як свідомого та підсвідомого процесу. Психологічні теорії мотивації (Томлена, Хала). Види мотивів. Психологічні особливості зовнішньої та внутрішньої мотивації. Ієрархічна модель класифікації потреб А. Маслоу. Теорія потреб К. Гольдштейна. Психоаналітична теорія мотивації та психологічного захисту особистості.

Поняття про спілкування. Вербальна комунікація. Невербальна комунікація. Зовнішній вигляд. Характеристика функцій спілкування. Види спілкування. Засоби спілкування.

Питання II блоку програми (соціальної психології):

1. Взаємодія як базовий соціально-психологічний феномен. Критерії ефективності соціальної взаємодії.
2. Лідерство як соціальний феномен. Теорії походження лідерства.
3. Механізми процесу соціалізації індивіда, її джерела та чинники.
4. Основні види девіантної поведінки в підлітковому віці. Профілактика девіацій.
5. Основні характеристики малої соціальної групи. Поняття групової динаміки.
6. Особливості співвідношення базових соціально-психологічних явищ: взаємодія, спілкування, перцепція, вплив.
7. Соціально-психологічний клімат у групі: поняття, структура, чинники формування.
8. Характеристики особистості як члена соціальної групи.
9. Метод соціометрії Дж. Морено: цілі, процедура, обробка та інтерпретація результатів.
10. Методики вивчення міжособистісних стосунків у малих групах: класифікація, приклади, сфери застосування.
11. Роль соціальної ситуації у зміні поведінки особистості: експерименти С. Мілпрема та Ф. Зімбардо.
12. Поняття соціальних ролей. Рольовий конфлікт.
13. Стереотипи, упередження та дискримінація в соціальній взаємодії.
14. Соціальні установки: структура, функції, механізми зміни (моделі Лайкерта, Елліота).
15. Соціальна підтримка як чинник подолання стресу. Соціальний капітал.
16. Соціальне пізнання та соціальна перцепція: інтерпретація поведінки інших, каузальна атрибуція.
17. Поняття соціального впливу. Форми: переконання, навіювання, конформізм.

18. Рольова структура групи: формальні й неформальні ролі, рольовий конфлікт.
19. Маніпуляція у спілкуванні: психологічні механізми та захист від маніпулятивного впливу.
20. Соціальні мережі як чинник формування соціальних установок та самоідентичності.

Дослідження спілкування в різних системах наукового знання: у філософському, соціологічному, загальнопсихологічному, соціально-психологічному аспектах. Специфіка соціально-психологічного підходу до вивчення спілкування. Значення спілкування для розвитку індивіда і суспільства. Зв'язок спілкування і діяльності. Психологічна природа та функції спілкування. Зміст, форми та механізми спілкування. Основні сторони процесу спілкування: комунікативна, інтерактивна, перцептивна. Спілкування і міжособистісні стосунки.

Спілкування як обмін інформацією. Основні види невербальної комунікації. Оптико-кінетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка) та її роль у комунікативному процесі. Візуальний контакт і його значення в комунікативному процесі.

Масова комунікація як соціально-психологічний феномен. Спілкування як обмін діями. Проблема взаємодії (інтеракції) людей у соціальній психології. Поняття «соціальна перцепція». Специфіка аналізу перцептивних процесів у соціальній психології. Місце міжособистісного сприймання в системі соціально-перцептивних процесів.

Основні напрямки експериментальних досліджень міжособистісного сприймання. Механізми міжособистісного сприймання (ідентифікація, рефлексія та ін.) роль емпатії у цих процесах. Ефекти міжособистісного сприймання: «ореолу», «первинності», «новизни». Роль настанови у соціально-перцептивній дії.

Емоційна сторона міжособистісного сприймання – явище міжособистісної атракції. Загальні особливості розуміння людини людиною. Вплив темпераменту на стиль спілкування людини. Специфічні проблеми міжособистісного сприймання і розуміння в групах та колективах різного рівня. Особливості міжособистісного сприймання, оцінювання, розуміння в системах масової комунікації.

Соціально-психологічні функції засобів і методів впливу в процесі спілкування і спільної діяльності людей.

Загальні механізми соціально-психологічного впливу. Історичні традиції соціальної психології у вивченні зараження, навіювання, наслідування.

Зараження як засіб групового впливу. Основа зараження- несвідомо схильність індивіда до певних психічних станів. Феномен зараження в сучасних суспільствах.

Навіювання або сугестія як цілеспрямований неаргументований вплив на основі некритичного сприймання інформації. Понятійний апарат для опису соціальної сугестії. Феномен контрсугестії. Умови ефективності навіювання.

Навіювання і переконування. Наслідування. Соціально-психологічні механізми пропаганди та переконуючого впливу.

Аналіз досліджень проблеми групи в соціальній психології. Основні характеристики групи. Позиція, статус, роль особистості в групі. Групові норми та цінності. Спільноти і групи. Класифікація груп, що вивчаються соціальною психологією.

Проблематика психології великих груп. Класифікація великих груп. Тимчасові, неорганізовані групи - натовп, аудиторія, публіка та ін. Поняття «масова поведінка». Стійкі соціальні групи (соціальні прошарки, нації, профгрупи). Структура великих соціальних груп.

Поняття «мала група». Класифікація малих груп. Структура малої групи. Структурні і динамічні аспекти малих груп.

Феномен групового тиску. Різна інтерпретація понять «конформізм», «конформність», «конформна поведінка».

Групова згуртованість. Соціометричні індекси групової згуртованості.

Лідерство і керівництво в малих групах. Визначення поняття «лідер» у соціальній психології. Теоретичні підходи до вивчення лідерства в історії соціальної психології та в сучасній соціальній психології на Заході. Теорія рис лідерства та її зв'язок з харизматичною концепцією. Ситуаційна теорія лідерства та її критика Ж. Піаже.

Експериментальне дослідження стилю лідерства в школі групової динаміки К. Левіна. Вплив стилю лідерства на згуртованість групи.

Особливості психологічної характеристики керівника. Структура рис керівника. Професійна підготовка керівника. Керівник і його стосунки з людьми. Психологічні проблеми стилю керівника. Види стилів. Нові методи управління.

Поняття «соціально-психологічного клімату», його структура. Фактори формування соціально-психологічного клімату. Шляхи регулювання соціально-психологічного клімату

Поняття конфлікту. Складові конфлікту: проблема, конфліктна ситуація, інцидент, учасники. Підходи до аналізу конфліктних ситуацій: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Типи конфліктів: конструктивні та деструктивні. Уявне та реальне розв'язання конфлікту.

Способи реагування на конфлікт (за Томасом): ухилення, згладжування, примус, компроміс, розв'язання. Алгоритми розв'язання конфлікту.

Статус особистості як показник становища у групі. Поняття статусу (Т. Шибутані, С.Н. Тимашов, Г. Хоуменс, В.Б. Ольшанський). Авторитет та престиж як складові статусу. Різновиди авторитету: моральний, функціональний, формальний.

Позиція як інтегральна система вибіркового відносин особистості. Поняття «позиція особистості». Головні підходи до трактування позиції.

Установка як центральний елемент позиції. Поняття «соціальна установка». Функції установки: випереджальна та регулятивна. Дослідження Р. Лап'єра: взаємозв'язок між атитюдами та реальною поведінкою. Типи ситуацій: знеособлена, частково особистий контакт, безпосередня взаємодія.

Типи атитюдів: «до об'єкта» і «до ситуації». Дослідження атитюда Р.Д. Майнерда, Л. Доба та М. Фішбайна. Установчо-позиційний (диспозиційний) підхід до структури особистості (В.О. Ядов).

Роль як реалізація статусу і позиції особистості. Підходи до трактування поняття «роль». Зразок ролі. Модель ролі. Рольова поведінка.

Питання III блоку програми (основи психологічного консультування):

1. Актуальні проблеми психологічного консультування: тенденції, виклики та нові підходи в практиці.
2. Діагностика несвідомого в вербальній та невербальній формах поведінки клієнта під час психологічного консультування.
3. Корекція емоційної сфери особистості у процесі психологічного консультування: техніки та підходи.
4. Психологічна допомога засобами мистецтва в психологічному консультуванні: арттерапія, танцювальна терапія, казкотерапія та інші методи.
5. Корекція сімейних стосунків у контексті психологічного консультування: методи та підходи.
6. Психологічне консультування при депресії: специфіка роботи з депресивними станами у клієнтів.
7. Вимоги до особистості психолога-консультанта: етика, професіоналізм та взаємодія з клієнтом.
8. Психопрофілактика в психологічному консультуванні: роль профілактичної роботи в попередженні психічних розладів.
9. Психологічне консультування жертв насильства та осіб, схильних до насилля: стратегії допомоги та підтримки.
10. Консультування клієнтів у кризовому стані: специфіка роботи з кризовими ситуаціями.
11. Психологічне консультування батьків, які мають дітей з вадами розвитку: особливості роботи з сім'ями.
12. Відмінності в роботі психолога-консультанта, психотерапевта та психіатра: основні функції, підходи та методи роботи.
13. Вплив психічного захисту психолога-консультанта на процес консультування: роль самоконтролю та професійної дистанції.
14. Перенесення та контрперенесення у психологічному консультуванні: як це впливає на взаємодію з клієнтом.
15. Робота з опорами клієнта в процесі психологічного консультування: техніки подолання опор та бар'єрів.
16. Психологічне консультування військових та цивільних з ПТСР і депресією, спричиненою війною.
17. Вибір модальності психологічного консультування та роль супервізії в процесі професійного розвитку консультанта.
18. Застосування тематичних психомалюнків у консультуванні: інтерпретація та використання.

19. Невербальні методи в психологічному консультуванні: використання невербальних вправ у роботі з клієнтами.
20. Психологічне консультування родин, що переживають травму війни: стратегії підтримки та відновлення.

Практичний блок:

1. Зміни в поведінці підлітка: тривога чи нормальний розвиток?

До шкільного психолога звернулася класна керівниця 8-го класу. Вона стурбована поведінкою Іллі, який останні два місяці став менш активним на уроках, більше мовчить, часто малює на полях зошитів абстрактні фігури. На перервах він сидить окремо, уникає спілкування. Однак на контрольних роботах демонструє хороші результати, а з батьками у школі комунікує мало.

Питання:

- Як ви проаналізуєте цю ситуацію?
- Що з описаного може бути ознаками психологічних труднощів, а що — варіантом вікової норми?
- Опишіть перший етап вашої роботи: з чого почати, які інструменти обрати?

Орієнтовна

відповідь:

- Поведінка Іллі може бути як варіантом підліткової ізоляції (норма), так і проявом тривожності або депресивного стану. Малюнки — можливий проєктивний матеріал.
- Важливо дослідити контекст: чи були життєві події, зміни в сім'ї, стосунках.
- Початкова робота:
 - Спостереження у класі.
 - Бесіда з учнем (в умовах довіри).
 - Психодіагностика (шкала тривожності, методика «Дім–Дерево–Людина», опитувальник емоційного стану).
 - Робота з класом на профілактику емоційної ізоляції.

2. "Все добре, але не добре": приховані сигнали від клієнта

На першу консультацію прийшла жінка, 34 роки, каже: "У мене все нормально. Просто втомилась". Вона говорить впевнено, жартує, але періодично сильно зітхає, грається пальцями. Коли ви уточнюєте, що її турбує, вона уникає прямої відповіді.

Питання:

- Яку інформацію ви отримаєте з її невербальної поведінки?
- Як будете реагувати на її "зовнішню нормальність"?
- Побудуйте план консультаційної розмови на 2–3 зустрічі. Які методи допоможуть обійти опір?

Орієнтовна

відповідь:

- Невербальні сигнали (зітхання, гра з пальцями, уникання) вказують на приховану тривогу/напругу.
- Її «нормальність» — можлива форма психологічного захисту (заперечення, раціоналізація).
- Робота:
 - Використати емпатичне слухання, відображення, парафраз.
 - Прийом «відкритого простору» — дозволити клієнтці вийти на справжній запит.
 - М'яко виводити на проблемне поле (можливо, теми самореалізації, самооцінки, втрат, конфліктів).
 - Можливе використання проєктивних методик (малюнок, метафора).

3. Конфлікт у групі студентів: агресія чи крик про допомогу?

У студентській групі 2-го курсу зросла напруга. Одна зі студенток — Аліна — постійно конфліктує з одногрупниками, ображає інших у месенджері, принижує під час занять. Куратор скаржиться, що вона "виносить мозок усім". Але під час особистої бесіди дівчина

виглядає виснаженою, каже, що їй "все байдуже".

Питання:

- Чи можна вважати це лише порушенням дисципліни?
- Які психологічні механізми можуть стояти за такою поведінкою?
- Яку лінію втручання ви оберете як психолог?

Орієнтовна

відповідь:

- Поведінка Аліни — можлива форма психологічного захисту (наприклад, реактивне утворення, проекція).
- Варто дослідити її особисту ситуацію (переживання, життєві труднощі).
- План дій:
 - Індивідуальна бесіда → визначення причин агресії.
 - Робота з емоційним інтелектом (усвідомлення почуттів, техніки саморегуляції).
 - Робота з групою (формування толерантності, правила спілкування).
 - Спостереження динаміки після втручання.

4. Психосоматика чи маніпуляція?

Батьки другокласниці скаржаться: дитина щодня перед школою скаржиться на біль у животі, може плакати, але після дзвінка вчительки все минає. У лікаря — "здоровий живіт". Дитина каже, що боїться, що "мама з татом посваряться, поки вона в школі".

Питання:

- Як ви розтлумачите поведінку дитини?
- Чи є тут прояви тривоги?
- Побудуйте роботу з дитиною та батьками. Які методи використовуватимете?

Орієнтовна

відповідь:

- Поведінка дитини свідчить про **шкільну тривогу** з можливою **соматизацією**. Маніпулятивний компонент також можливий, але вторинний.
- Причина: можливо, страх за родину (гіпервідповідальність, сепараційна тривожність).
- Робота:
 - Діагностика тривожності, малюнок сім'ї, «Незакінчені речення».
 - Індивідуальна робота з дитиною (ігрові методи, казкотерапія).
 - Робота з батьками: психоосвіта, підтримка безпеки й стабільності.
 - Поради вчителю — як створити підтримувальне середовище.

5. Універсальний успішний чоловік: емоційне вигорання під маскою контролю

Чоловік 40 років, підприємець, звернувся зі скаргами на безсоння, втому, дратівливість. Говорить: "Я нічого не встигаю. Всі навколо слабкі. Я не можу дозволити собі слабкість". Виглядає охайно, говорить швидко. На питання про емоції — відповідає з іронією.

Питання:

- Який захисний механізм проявляється у клієнта?
- Яка стратегія консультування буде найдоцільнішою?
- Як ви працюватимете з його уявленнями про слабкість і контроль?

Орієнтовна

відповідь:

- Захисні механізми: **раціоналізація, гіперкомпенсація, заперечення вразливості**.
- Ознаки: емоційне вигорання, хронічний стрес, можливо, симптоматика тривожного розладу.
- Консультування:
 - Робота з установками («Я маю бути сильним», «Слабкість = програш»).
 - Навчання технік саморегуляції (дихальні вправи, релаксація).
 - Переформулювання цінностей: баланс, відновлення.
 - Профілактика вигорання: тайм-менеджмент, делегування.

6. Психолог у ситуації булінгу: одна правда — кілька реальностей

У 5 класі надійшла скарга від матері, що її сина ображають. Сам хлопець неохоче говорить, каже "все ок". Інші діти кажуть, що він сам провокує конфлікти. Вчитель вважає, що "просто не зійшлися характерами".

Питання:

- Як ви розпізнаєте, де булінг, а де міжособистісний конфлікт?
- Який план дій психолога в подібних ситуаціях у межах шкільної служби?
- Яку роль відіграє психолог у роботі з класом?

Орієнтовна

відповідь:

– Визначення:

- Булінг — **систематичне, повторюване, несиметричне** приниження.
- Конфлікт — **двосторонній, взаємний.**
 - У ситуації: наявність скарги батьків + невиразна позиція дитини → **можливий булінг із симптомами заперечення (внутрішня стигматизація).**
 - Дії психолога:
- Інтерв'ю з дитиною, свідками, вчителем.
- Виявлення ознак булінгу (ізоляція, страх, самозвинувачення).
- Робота з класом (тренінги з емпатії, правила спілкування).
- Робота з батьками обох сторін.
- Профілактичні заходи згідно з нормативними актами.

7. Прокрастинація: лінь чи страх помилки?

Клієнт — студент 4 курсу, каже: "Я все відкладаю. Не можу написати диплом. Відкриваю ноутбук — і зависаю на ютубі. Я ледар, певно". При цьому має високі оцінки, але виглядає виснаженим.

Питання:

- Яке глибинне психологічне підґрунтя прокрастинації у цій ситуації?
- Як ви працюєте з відчуттям провини клієнта?
- Які техніки мотиваційного консультування ви запропонуєте?

Орієнтовна

відповідь:

– Причина: **страх помилки, перфекціонізм, вигорання, зниження мотивації через внутрішню тривогу.**

– **Важливо відмежувати це від ліні.**

– Робота:

- Виявлення глибинних переконань («Я маю зробити ідеально, або ніяк»).
- Використання технік СВТ (когнітивна реструктуризація).
- Планування дій: розбиття завдань на менші, позитивне підкріплення.
- Робота з емоційним фоном (тривога → дихання, підтримка).

8. Уявний друг: тривожна мама чи жива уява?

Мати 5-річної дитини звернулася: "Мій син вигадує друга. Говорить з ним, каже, що той краще за мене розуміє. Я хвилююсь, може щось не так?" Дитина активна, грається, добре спілкується з іншими.

Питання:

- Як ви оціните наявність уявного друга: як норму чи як ризик?
- Як будете працювати з маминим тривожним стилем?
- Які психопросвітницькі елементи важливо включити?

Орієнтовна

відповідь:

– Уява — норма у віці 3–6 років. Уявні друзі можуть слугувати для відпрацювання емоцій, контролю, компенсації самотності.

– Небезпечно лише у разі тотальної ізоляції, страхів, агресії.

– Мама тривожиться — **ймовірно тривожний тип прив'язаності.**

– Робота:

- Просвітництво для мами: норма віку, особливості фантазій.
- Рекомендації щодо розвитку гри, взаємодії.
- Спостереження за дитиною в динаміці (при потребі — залучення до казкотерапії, арттехнік).

Вступ до психологічного консультування. Предмет і завдання психологічного консультування. Психологічна допомога як змістовна основа психологічного консультування. Місце психологічного консультування у системі психологічної допомоги. Основні завдання психологічного консультування. Основні принципи психологічного консультування.

Основні теоретичні напрями психологічного консультування. Характеристика можливих підходів до практики психологічного консультування, що склалися в даний час в психології. Еклектичний підхід з точки зору технології консультування; гештальт-терапія; поведінкова терапія; роджеріанство; екзистенційна психологія; транзактний аналіз; Адлеровська психотерапія; раціонально-емотивна терапія; психоаналіз. Моделі психологічного консультування.

Особистісна та професійна готовність психолога до психологічного консультування. Роль і місце консультанта у консультуванні. Вимоги до особистості консультанта – модель ефективного консультанта. Психограма та професіограма консультанта. Система цінностей консультанта. Вплив професійної діяльності на особистість консультанта. Професійна підготовка консультанта. Етичні особливості поведінки психолога під час консультування.

Основні методи роботи в психологічному консультуванні. Реконструктивно-особистісна психотерапія: усвідомлення мотивів своєї поведінки; усвідомлення неконструктивного характеру своїх відносин; усвідомлення міри своєї участі і відповідальності у виникненні конфліктних та психотравмуючих ситуацій. Усвідомлення глибинних причин своїх переживань і способів реагування. Навчання розумінню та вербалізації своїх почуттів. Навчання саморегуляції. Арт-терапевтичні методи: їх можливості та обмеження.

Організаційні аспекти роботи психолога-консультанта. Організація робочого міста та умови проведення консультації. Нормативні документи, що регулюють роботу психолога-консультанта. Перепони та бар'єри в роботі психолога – консультанта. Професійна позиція консультанта.

Технологія консультативної взаємодії. Структура процесу консультування. Структурування простору та часу в психологічному консультуванні. Основні етапи психологічного консультування: підготовка; перша зустріч; ознайомлення із проблемою; входження у ситуацію психологічної допомоги: психологічне обстеження (діагностування) особистості, групи чи організації; планування дій (розробка стратегій консультативної допомоги); реалізація психологічної допомоги; завершення консультативної допомоги.

Характеристика діалогу психолога-консультанта і клієнта. Гострі питання, що торкаються больові точки. Мовчання, пауза – збільшує емоційний контакт, поглиблює переживання. Консультативна бесіда як основний метод роботи психолога-консультанта. Структура бесіди: початок; розпитування клієнта; психокорекційна дія; завершення. Вимоги до діалогу з клієнтом: обмеження ролі консультанта у діалозі; наближення стилю мовлення

консультанта до стилю мовлення клієнта; обмеженість та точність висловлювань консультанта. Вербальний та невербальний контакти з клієнтом.

Основні техніки та технології психологічного консультування. Техніки встановлення та підтримки психотерапевтичного контакту, техніки впливу, трансформаційні техніки. Емпатія. Рефлексивне слухання. Техніки встановлення і підтримки психотерапевтичного контакту – рапорт, створення атмосфери взаємної довіри. Техніка відображення почуттів. Техніка відображення змісту – перефразування та узагальнення.

Типи клієнтів та особливості співвідношень психолог – клієнт. Типи клієнтів за характером запиту. Типологізація клієнтів за особливостями сприйняття психічних явищ; за способом роботи зі своїми проблемами;

Терапевтичний клімат під час психологічного консультування. Консультативний контакт. Терапевтичний клімат. Фізичні компоненти терапевтичного клімату. Емоційні компоненти терапевтичного клімату. Особливості підтримання терапевтичного клімату. Перенос та контр-перенос у консультуванні.

Аналіз глибинно-психологічних передумов виникнення проблем клієнтів. Діагностика несвідомого у вербальній та невербальній формах поведінки суб'єкта у процесі психологічного консультування. Корекція особистості у процесі психологічного консультування. Можливості застосування психомалюнку та проєктивних методів, рольової гри і психодрами невербальних вправ у процесі психологічного консультування.

Корекційна складова і особистісні зміни в консультативному процесі. Збіжності та відмінності корекції та психотерапії. Особистісна готовність клієнта до змін. Ефективність діяльності фахівця в консультативному процесі. Проєктування та побудова життєвих перспектив як дієва складова змін.

Специфіка сімейного та групового консультування. Основні завдання психологічного консультування з проблем сім'ї і шлюбу. Типові проблеми шлюбу та сім'ї, що вимагають психологічного консультування: хвороба одного із членів сім'ї, конфлікти у сім'ї або сім'ї із соціальним оточенням, кризові періоди у житті сім'ї та інше. Психологічний аналіз труднощів, що виникають у сім'ї. Соціально-економічні умови способу життя та проблеми, що виникають у сім'ї. Характеристика основних етапів сімейної консультації: розігрів, зняття перешкод, заключення контракту, прояснення ситуації.

Керувально-організаційне консультування. Сутність консультування в сфері управління. Процес кадрового консультування та його етапи. Психологічне консультування з проблем формування (чи оптимізації) сприятливого соціально-психологічного клімату в організації: методи діагностування соціально-психологічного клімату (СПК), психологічне обстеження персоналу та керівника організації. Звіти про психологічне обстеження в організації. Надання психологічної допомоги менеджеру з метою підвищення його психологічної компетентності; згуртування колективу; забезпечення ціннісно-орієнтаційної єдності (ЦОЕ). Психологічне консультування з проблем попередження та вирішення конфліктів.

Діагностування стилів поведінки індивідів у конфліктних ситуаціях. Соціально-психологічний аналіз конфліктів, формулювання рекомендацій, посередництво у конфліктах. Консультування менеджерів з проблем оптимізації стилю керівництва та вдосконалення особистості керівника.

Психологічне консультування при особливих проблемах клієнта. Травми, які можуть викликати стан гострого горя. Смерть одного з батьків або обох (особливо гостро переживаються раптова чи насильницька смерть, суїциди). Аварії або катастрофи. Розлучення. Сексуальне насильство, абюзи.

Психологічна експертиза супервізія. Основні проблеми, що вимагають психологічної експертизи. Види психологічної експертизи. Мета психологічної експертизи. Принципи психологічної експертизи. Етапи психологічної експертизи. Розробка змісту експертного висновку. Вимоги до експертного висновку. Психологічні вимоги до експерта-консультанта. гуманістична спрямованість особистості експерта-психолога та психологічної експертизи. Індивідуальна та групова супервізія. Потреба в супервізії практикуючого консультанта.

Питання IV блоку програми (основи клінічної та патопсихології):

1. Предмет, завдання та методи клінічної та патопсихології.
2. Взаємозв'язок клінічної психології з медициною, психіатрією та неврологією.
3. Основні категорії патопсихології: психічна норма і патологія, дезадаптація, психічний дефект.
4. Загальні принципи патопсихологічного дослідження та аналізу результатів.
5. Порушення сприйняття: ілюзії, галюцинації, агнозії, їх механізми та причини.
6. Патологія уваги: порушення концентрації, стійкості, переключення уваги.
7. Порушення пам'яті: амнезія, гіпермнезія, парамнезія, їх клінічні прояви.
8. Патологія мислення: шизофренічні розлади мислення, нав'язливі думки, маячення.
9. Депресія та тривога: діагностика, методи роботи, коморбідність.
10. Порушення інтелекту: олігофренія, деменція, зниження когнітивних функцій при органічних ураженнях мозку.
11. Основні види афективних розладів: депресія, манакальні стани, тривожні розлади.
12. Патологія волі: гіпербулія, гіпобулія, абулія та їх зв'язок із психічними розладами.
13. Розлади особистості (психопатії): основні типи, діагностика, особливості поведінки.

14. Основні мотиваційні порушення: патологічні потяги та компульсивна поведінка.

15. Психосоматичні розлади: взаємозв'язок психіки та соматичних захворювань.

16. Шизофренія: основні форми, симптоми, особливості психічного функціонування.

17. Афективні розлади: біполярний афективний розлад, депресивні епізоди, дистимія.

18. Органічні ураження мозку: деменція, наслідки черепно-мозкових травм, інсульти.

19. Невротичні розлади: істерія, obsесивно-компульсивний розлад.

20. Дисоціативні розлади (конверсійні стани, множинна особистість, амнезія).

21. Методи патопсихологічного дослідження: спостереження, бесіда, експериментальні методи (методика піктограм, асоціативний експеримент, методика виключення, дослідження запам'ятовування).

22. Візуальна психодіагностика в патопсихологічному дослідженні.

Методологічні основи клінічної психології .

Предмет та завдання клінічної психології. Проблема етики в клінічній психології. Напрямки роботи клінічного психолога

Психологічний супровід діагностичного та терапевтичного процесу в клініці. Поняття комунікативної компетенції лікаря. Первинна зустріч лікаря та хворого. Етапи діагностичного процесу. Поняття захворювання як самостійної психологічної травми. Психологічна адаптація хворого до захворювання. Виникнення залежності від лікарського препарату

Методи дослідження особистості в клінічній психології та патопсихології. Принципи побудови клініко-психологічного дослідження. Поняття клінічного діагнозу. Клінічний стиль мислення. Структура психологічного заключення. Характеристика відношення до обстеження. Методологічні аспекти клінічної психодіагностики особистості.

Теоретико-методологічні основи та принципи патопсихологічної науки й практики. Предмет та завдання патопсихології. Поняття психічного дизонтогенезу. Етіологія та патогенез психічних захворювань. Поняття реєстр-синдрому

Патопсихологія пізнавальної діяльності індивіда. Патологія відчуттів, сприйняття, уявлень. Патологія пам'яті та мислення. Патологія рухливо-вольових функцій та емоцій. Порушення свідомості та самосвідомості

Окремі види психічного дизонтогенезу. Дизонтогенез по типу недорозвитку, затриманого розвитку та ушкодженого розвитку (розумова відсталість, затримка психомовного розвитку, органічна деменція).

Дизонтогенез по типу дефіцитарного розвитку (тифло- та сурдодефект). Дизонтогенез по типу викривленого психічного розвитку (Синдром раннього дитячого аутизму). Дизонтогенез по типу дисгармонійного психічного розвитку (психопатії, невропатії, патопсихологічний розвиток особистості).

Патопсихологічні особливості шизофренічного та ендогенно-органічного синдромів. Методи психологічної корекції та компенсації порушень.

Критерії оцінювання відповідей здобувачів

Усні відповіді здобувачів на питання екзаменаційного білету повинні чітко засвідчити їхнє знання та розуміння важливих завдань, що стосуються психологічної діяльності.

Відповідь здобувачів на комплексному кваліфікаційному іспиті з фахових дисциплін виявляє рівень теоретичної та практичної підготовки випускника, розуміння ним завдань удосконалення системи роботи психологічної служби в Україні, наявність високого професійно-педагогічного потенціалу особистості, розуміння свого призначення в суспільстві, поєднання фундаментальних знань з професійними вміннями і навичками, загальну культуру, виразність та культуру володіння державною мовою.

Основними критеріями оцінювання відповіді здобувача під час державної атестації є такі:

- повнота висвітлення змісту питання;
- логіка побудови відповіді;
- зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю соціального працівника;
- знання науково-методичної літератури з актуальних проблем психології;
- культура усного мовлення, володіння державною мовою.

Екзамен проводиться за білетами, складеними у відповідності до програми підсумкової атестації здобувачів вищої освіти.

Екзаменаційний білет містить 3 запитання:

1-2-е питання теоретичного змісту,

3-є – питання практичного змісту.

Відповідь здобувачів на 1-2 питання екзаменаційного білету оцінюється по 30 балів кожне, на 3-тє відводиться 40 балів. Загальна максимальна кількість на всі питання білету – 100 балів

Критерії оцінювання відповіді на питання теоретичного характеру

Оцінка «відмінно» – 30-25 балів – виставляється, якщо здобувач точно і повно відповів на запитання білета, чітко і логічно відповів на поставлені екзаменаторами запитання, вільно володіє науковою термінологією, наводить приклади з допоміжної літератури та власної практики, демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу в соціальній роботі з різними категоріями населення.

Оцінка «добре» – 24-19 балів – ставиться у випадку, коли при відповіді здобувач допустив деякі неточності чи залишилась нерозкритою частина білета (до 15%) за умови, що принципові моменти запитань були розкриті правильно, незначні помилки усуваються самим здобувачем, коли на помилки вказує екзаменатор. Здобувач наводить приклади з власної практики, частково демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу в майбутній професії з різними категоріями населення.

Оцінка «задовільно» – 8-18 балів – виставляється за наявність у відповіді декількох суттєвих неточностей, нечіткість відповіді, коли 30-50% змісту білета залишається нерозкритою, допущені помилки і порушена логіка викладу, що вплинуло на результат та правильність висновків. Відповідь не аргументована прикладами, посиленнями на нормативно-правову базу та літературні джерела. Здобувач відчуває труднощі при встановленні зв'язку між питаннями білету та його практичним виконанням. На додаткові запитання екзаменатора відповідає теж в межах 45-50%.

Оцінка «незадовільно» – 0-7 балів – виставляється, якщо здобувач не засвоїв матеріал у межах програм навчальних дисциплін (менше 50%), не дає конкретної відповіді на питання білету, не наводить прикладів, не ознайомлений з методичною і навчальною літературою з дисципліни, не здатний висвітлити поставлене питання. На додаткові та навідні запитання екзаменатора здобувач часто не знає правильної відповіді. Не володіє базовими категоріями та основними теоретичними поняттями з фахових дисциплін.

Критерії оцінювання практичних завдань 3-го питання білету.

Оцінка «відмінно» 40-30 балів виставляється здобувачу- випускнику за відповідь, в якій виявлено: досконале володіння провідними теоретичними положеннями з відповідної проблеми, посилення на першоджерела самостійне і обґрунтоване формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне включення у співбесіду, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою спілкування.

Оцінка «добре» 29-20 балів може бути виставленою у випадках, якщо при загальній освіченості в теорії і практиці фахових дисциплін, здобувач- випускник значною мірою посилається на основний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни. Крім того, оцінка на бал може бути зниженою, якщо здобувачем дана неповна відповідь, або припущена незначна помилка, яка не порушує загальної логіки розкриття проблеми.

Оцінка «задовільно» 19-10 балів виставляється здобувачу- випускнику за відповідь, в якій подане стисле розкриття практичного питання, або припущена значна кількість помилок у розв'язанні практичних завдань і, як наслідок, відповідь потребує додаткових питань. Оцінка відповіді може бути зниженою до зазначеного рівня за умов, якщо здобувач не в достатній мірі володіє культурою мови і культурою спілкування, у відповіді виявляється непослідовність розкриття питання, але при умові загальної орієнтації в його суті.

Оцінка «незадовільно» 9-0 балів виставляється здобувачу за відповідь, в якій виявлений загальний низький рівень освіченості в теорії і практиці навчальних дисциплін за спеціалізацією «Практична психологія». тобто ним

не розкрита більшість питань, вміщених в екзаменаційному білеті, або запропонованих членами державної комісії.

Крім оцінок, здобувачу може бути висловлена від імені державної комісії подяка за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраного фаху і навпаки, - попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

Загальна оцінка за комплексний екзамен.

Загальна оцінка по білету підраховується як сумарна кількість оцінок, отриманих з кожного питання білета.

Оцінка «відмінно» може бути поставлена лише у тому випадку, якщо жодне із питань екзаменаційного білета не оцінено нижче оцінки «добре».

Загальна оцінка як результат складання екзамену визначається за шкалою ECTS і переводиться у національну шкалу оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Шкала оцінювання результатів складання державних іспитів

100 - бальна шкала	ECTS	Національна шкала	Визначення
90 – 100	A	<i>відмінно</i>	<i>Відмінна</i> відповідь, виконання завдань лише з незначною кількістю помилок
82 – 89	B	<i>дуже добре</i>	<i>Добре</i> виконання завдань, вище середнього рівня з кількома помилками
74 – 81	C	<i>добре</i>	<i>Загалом</i> відповідь правильна, виконані завдання з певною кількістю грубих помилок
64 – 73	D	<i>задовільно</i>	<i>Задовільно</i> - непогано виконані завдання, але з великою кількістю недоліків
60 – 63	E	<i>задовільно</i>	<i>Достатньо</i> – відповідь і виконані завдання задовольняють мінімальні критерії якості
менше 60	F	<i>незадовільно</i>	<i>Незадовільна</i> відповідь, виконані завдання не відповідають критеріям якості

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахмедов К. В. Клінічна психологія в експертній діяльності: практикум: навчальний посібник. Одеса: ОН МедУ, 2015. 301 с.
2. Братаніч Б. В., Ільченко І. Г. Самоактуалізація особистості та освіта ФПО. 2011. №2.
3. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. Н. Словник–довідник з психологічної діагностики. Київ. 2006.
4. Васянович Г. П. Основи психології: навчальний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
5. Гальчук О.Я. Клінічна психологія: навчальний посібник. Київ. Атіка, 2012. 216 с.
6. Горностай П. П. Оптимізація групової взаємодії в малих групах: посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 126 с.
7. Городиська В., Пантук М., Міляєва В. Педагогіка та психологія вищої школи: тексти лекцій– Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2014. с.
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8165/1/V_Gorodinska_M_Pantuk_V_Miliaieva_Pedagogika%20ta%20psihologii%20vicshei%20shkolu_NDLK_L.pdf
8. Гуцало Е. Загальна психологія: Навчально-методичний посібник. ЦДПУ, 2020.
9. Данюк В. М. Менеджмент персоналу: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2014. 398 с.
10. Діденко С.В. Клінічна психологія. Словник-довідник. Київ. Академвидав, 2012. 320 с.
11. Долинська Л. В., Матяш–Заяц Л. П. Психологія конфлікту. Київ: Каравела, 2013. 304 с.
12. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 456 с.
13. Загальна психологія: навч. посібник. Київ: Центр учбов. літ., 2016. 291 с.
14. Загальна психологія: [підручник для студ. вищ. навч. закл.]. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ: Каравела, 2011. 464 с.
15. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
16. Кацавець Р. С. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ: Алерта. 2021. 134 с.
17. Кісіль З.Р., Швець Д.В. Мотивація діяльності людини: Навчальний посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6937/1/%D0%9C%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%>

- [20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20pdf.pdf](#)
18. Кокун О. М., Кодлубовська Т. Б. Психофізіологічна постстрессова регуляція функціональних станів правоохоронців. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. V: Вип. 19. Київ, 2019. С. 73–83. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721343/1/Kokun_OM_2019_Psychophysiological_regulation_of_the_function.pdf
 19. Колобич О. П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 172 с. <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2018-%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%87-%D0%A07.pd>
 20. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене, доповнене. Суми: Університетська книга, 2020. 304 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051509.pdf>
 21. Лисянська Т. М. Педагогічна психологія: практикум: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Каравела, 2012. 223 с.
 22. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: навч. посіб. Київ: ТОВ «УВГПС ЕксСб», 2020. 512 с.
 23. Максименко С. Д. Загальна психологія: навч. посібник. Київ: Центр учбов. літ., 2016. 270 с.
 24. Максименко С.Д., Чуприков А.П., Прокопович Є.М. та ін. Патопсихологія. Навчальний посібник для здобувачів вищих навчальних закладів. Київ. Видавництво ТОВ «КММ», 2010. 210 с.
 25. Максименко С. Д., Цехмістер Я. В., Коваль І. А., Максименко К. С. Медична психологія: підручник / за загальною ред. С. Д. Максименка. 2-е вид. Київ. Слово, 2014. 516 с.
 26. Максименко С. Д. Психологія управління: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 271 с.
 27. Менеджмент організацій: підручник. Київ: Либідь, 2013. 448 с.
 28. Москалець В. Мотиваційно-динамічний підхід до гри та ігрового психологічного змісту інших видів діяльності. Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис, 2020. № 2. С. 37-54.
 29. Москалець В. П. Загальна психологія: підручник (для студентів-психологів). К.: Ліра-К, 2019. 563 с.
 30. Ніконенко Ю.П. Клінічна психологія: Навчальний посібник. Вид. КНТ Київ, 2016. 368 с.
 31. Основи медичної психології: навч.-метод. посіб. для студентів вищ. мед. навч. закл. IV рів. акред. та лік.-інтерн. Ждан В.М., Скрипніков А.М.,

- Животовська Л.В. та ін. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2014. 255 с. Електронний ресурс. <https://studfile.net/preview/5752041/>
32. Ковальова І.Б., Попова Г.В. Основи психологічного консультування: методичні вказівки для студентів усіх форм навчання зі спеціальності психологія / І.Б. Ковальова, Г.В. Попова – Харків: НТУ «ХПІ», 2023. – 55 с.
33. Павелків Р. В. Загальна психологія: підручник. Київ: Кондор, 2012. 576 с.
34. Педагогіка та психологія вищої школи: навч.-метод. посібник для самостійної роботи студентів/ Автор-упорядник В.І. Староста. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 68 с.
35. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. Київ: Каравела, 2020. 418 с.
36. Психологія особистості. Навчальний посібник/ За ред. Р.М. Нємова. - 4-те видання. – М. 2021. 358 с.
37. Психологія конфліктів: методи та техніки. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 228 с.
38. Савченко І. Г. Особистісний розвиток у менеджменті: Психологія. Навч. посіб. Київ: Лібідь, 2015. 167 с.
39. Сіденко В. Ю. Соціальна психологія: підручник. 2-ге вид. Київ: Видавництво Літера ЛТД, 2018. 450 с.
40. Стеценко І. С. Основи клінічної психології. Київ: Вид-во Ліра-К, 2020. 395 с.
41. Сулова В. О. Психологія конфліктів: теорія і практика. Київ: Видавництво Академія, 2015. 280 с.
42. Тарасов В. В. Психологія в управлінні: Навч. посібник. Київ: Академвидав, 2013. 302 с.
43. Тихонова Л. В., Олексійчук М. М. Психологія організацій: навчальний посібник. Харків: Основа, 2019. 343 с.
44. Шевченко О. В. Основи психології особистості. Київ: КНТ, 2017. 367 с.
45. Шибанова О.В. Психологія керівника. Київ: КНЕУ, 2022. 370 с.
46. Шостак Л. Ю., Жовтезюк Т. В. Теоретичні та практичні аспекти психологічної діагностики: навч. посібник. Київ: Каравела, 2013. 382 с.
47. Ямпольська І. О. Психологія міжособистісних стосунків. Київ: Київський університет, 2014. 211 с.
48. Ясинецька Н. М., Олексенко Л. М. Соціальна психологія. Київ: Знання, 2015. 359 с.
49. Ясинецька Н.М., Пронін Р.І. Основи психології. Київ: Агенція «Основа», 2021. 396 с.
50. Шевченко Н. В. Психологія розвитку особистості. Київ: Видавничий дім «Грамота», 2021. 310 с.
51. Литвиненко С. В. Психологія соціальних змін: Навчальний посібник. Київ: Літера, 2022. 345 с.
52. Колесник С. М. Психологія кризових ситуацій: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2017. 249 с.

53. Рижова С. А. Психологія праці. Київ: Ліра-К, 2020. 288 с.
54. Літинський О. Психологія стресу та посттравматичних станів. Київ: Фоліо, 2021. 232 с.
55. Клименко Т. О. Психологія творчості: Навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2019. 216 с.

Гарант ОП

Практична психологія

В.В. Шахов

В.о. завідувача кафедри

практичної психології

О.М.Блашкова